پەرجۆی زانست

ئێمە ئەمڕۆ لە سەردەمی تێکنۆلۆژیدا دەژین. ئەو پرسیارانەی بۆ باو و باپیرانمان لە ڕوانگەی سیاسی، ئەخلاقی و ڕووحیەوە وەك پەرجۆیەکی لێهاتبوو، ئەمڕۆ بە هۆی پێشکەوتوویی و تێکنۆلۆژییەوە تەنیا پرسیاری زانستین. سەرکەوتوویی لەڕادەبەدەری زانست بۆ وێنە لە بەربەرەکانی لەگەڵ هەورەتریشقە، هەژاریی و مردن کە زۆربەی کاتی ژیانی پێشینیانمانی پێوە گیرابۆوە، هەنگاوی بەرزی بەرەو ڕوونی هەڵێناوەتەوە. زۆربەی مرۆڤ قەناعەتیان تێدا پێکهاتووە کە زانست بۆ ژیانی مرۆڤ زۆر بەکەڵکە و بە بێ ترس و خۆف بە ئەرخەیانییەوە دەتوانن خۆیان و ژیانی داهاتوویانی پێ بسپێرن. تەنانەت تاقمێك دەڵێن زانست دەتوانێ ئەو بەهەشتەی ساڵیانی درێژە مرۆڤ بەدوایدا دەگەڕێ، لەسەر ئەم هەردە بۆیان فەراهەم کا.

لەڕاستیدا بەهۆی هێزگرتنی سەرمایەداری لەمڕۆدا زانست، کەمتر بۆ کەڵکلێوەرگرتنی مرۆڤ بەکاردەهێندرێ، بەڵکوو زیاتر لەژێر کارتێکەری و ئینترەسەی بارودۆخی ئابووری، سیاسی و ئایینی زۆرداران دایە. چونکە ئەو ڕاستییە نابێ لەبیر کەینەوە تاقیکارییەکانی زانستی بە هێزی ماڵی سەرمایەدارانەوە بەستراوەتەوە. هەر کەس لەش و ئەندامانی مرۆڤ و بوونەوەرانیتر لەژێر تاقیکاری دابنێ، پێویستی بە کەرەسە و جێ و شوێنی تایبەتی، ماکەی کیمیایی و هێزی مرۆڤی زانا هەیە کە ئەوانەش بە شێوەی ڕاستەوخۆ پەیوەندایەتییان لەگەڵ چۆنیەتیی بارودۆخی ماڵییەوە هەیە. هەرکەس بە شێوەی بنەڕەتی یاساکانی ئابووری بپشکنێ، پێویستی بە کامپیۆتر، جێی تایبەت و مەزنی پاشکەوتکردنی زانیارییەکان هەیە و هەروەها پێویستی بە دۆزینەوەی پرۆگرامی ئاڵۆز بۆ لەکارهێنان و کەڵکوەرگرتنی دروست لە زانیارییە کۆکراوەکان هەیە. هەرکەسیش بیەوێ لە هەڵس و کەوتی مرۆڤی ڕاوکەر و کۆکەری سەردەمی کەوەن تێ بگا، دەبێ سەفەر بۆ وڵاتە دوورەکان بکا، جێی و شوێنی ئاگرە کۆنەکان هەڵکۆڵێ و ئێسقانە بە بەرد کراوەکان بپشکنێ. ئەو کارانە هەموویان پێویستی ڕاستەوخۆیان بە پارەوە هەیە.

لە چەند هەزار ساڵی ڕابردووەوە هەمیشە مرۆڤ هەبوون کە بە تامەزرۆییەوە لەشی مرۆڤ، یاسای ئابووریی و ژیانی مرۆڤی ڕاوکەر و کۆکەریان پشکنیوە. بەڵام بە بێ پشتیوانی ماڵیی نەیانتوانیوە هانگاوێکی بەرز هەڵێننەوە. لە پێنج سەد ساڵی ڕابردووەوە، بارودۆخی ئابووری بۆیە ئاوا هەنگاوی بەرزی هەڵێناوەتەوە و سەرکەوتوو بووە، چونکە زیاتر و زیاتر سەرمایەداران بۆ دەوڵەمەندکردنی خۆیان ئامادە بوون پارەیەکی یەکجار زۆر بۆ پشکنین و پێشکەوتوویی بواری زانستی تەرخان بکەن. بۆ ڕوونکردنەوەی نەخشەی جیهان، پێوانی ئونیوێرزام و ڕێك وپێککردنی چەشنی بوونەوەرانی سەر ئەم هەردە لە لایەن زانایانی وەك کریستوف کلۆمب، گالیلە، نیوتون، داروین و ئەنشتاین و ... ملیاردان پارەیان بۆ تەرخان کراوە. ئەگەر داروین بوونی نەبایە ڕەنگە زانستی پەرەسەندن بە زانایکیتر بۆ وێنە وەك والاسە[8] درێژەی پێ درابا. بەڵام ئەگەر

[8] والاسە زانیارێکی ئینگلیای بوو کە بە بێ ئاگاداری لە کارەکانی داروین، ئەویش تیئۆری پەرەسەندنی دۆزیبۆوە، بەڵام داروین پێش ئەو تیئۆرییەکەی خۆی بڵاو کردەوە.

www.rojhalat.de / www.bokan.de

دەوڵەمەندان و بەهێزانی ئورووپا پڕۆژە زانستییەکانیان لە ڕوانگەی ماڵییەوە پشتیوانی نەکردبا و زانایان بۆ گۆشەکانی دنیا نەناردبا، نە داروین و نە والاسە نەیاندەتوانی تیئۆری پەرەسەندن بدۆزنەوە. ڕەنگە داروین لێهاتووییەکەی خۆی لە بوارێکیتر نیشان بدایە یا مرۆڤێکی ئایینی باشی لێ دەرهاتایە.

بەڵام بۆچی ملیاردان دۆلار لە خەزێنەی وڵاتەکانەوە خزایە ناو تاقیگای زانستگاکانەوە؟ زۆربەی تاقیکارییە زانستییەکان لە ڕوانگەی ماڵییەوە لە لایەن ئەو کەسانەوە یارمەتی دەدران کە هیوادار بوون ئەزمونەکانی ببێتە هۆی وەدیهێنانی ئارەزووە سیاسی، ئابووری یا ئایینیەکانیان. بۆ وێنە پاشاکان و بانکدارەکانی سەدەی ١٦ پارەیەکی زۆریان لە ڕێی پشکنینی جوگرافیایی جیهان خەرج کردووە لە حاڵێکدا بۆ پشکنینی ڕەوانناسی منداڵان هیچ هەوڵێکی ئەوتۆیان نەداوە. ڕوونکردنەوەکەی زۆر ساکارە: پاشا و بانکدارەکان لەسەر ئەو هیوایە بوون بە زانیاری نوێی جوگرافیایی، ناوچەی حکوومەتڕانی و کڕین و فرۆشیانی پێ گەورە کەنەوە. لە ساڵی ١٩٤٠ەکاندا ئەمریکایی و ڕووسەکان پارەیەکی یەکجار زۆریان بۆ پشکنینی ناوکی ئەتوومی و دۆزینەوەی چەکی شەڕ، نەك بۆ پشکنینی کۆنەناسی یاخود کاری خێرخوازی خەرج کردووە. ئەوان بەو هیوایەی بە یارمەتی زانستی فیزیك بتوانن چەکی سەیر و سەمەرە ساز کەن ئەو کارەیان دەستپێکرد چونکە بە پشکنینی کۆنەناسی و کاری باش بۆ مرۆڤ ناکرێ شەڕ بەرێوە بچێ.

زۆرینەی زانایان بۆ پشکنینی کارەکانیان ڕەنگە ئەو ڕاستییە کە سەرمایەدار و حوکمڕانانی پێ یارمەتی دەدەن، لەبەر چاو نەگرن و زیاتر کونجکاوی خۆیان ببێتە هۆی کاری بەردەوامیان. لە لایەکیشەوە ئەگەر ئێمەی مرۆڤ بە بێ چاوەڕوانیی سیاسی - ئابووری یارمەتی زانایانمان بدابایە، ڕەنگە کارێکی نامومکین دەبوو، چونکە ئەگەر چالاکی زانایان بە دابەشکردنی سنووورداری ماڵیی ئێمەوە بەسترابێتەوە، ئەو پرسیارانە لە خۆمان دەکەین: چ شتێك گرنگترە؟ چ شتێك باشترە؟ ئەوانە پرسیاری زانستی نین. دیارە زانست دەتوانێ ڕوونی کاتەوە چ شتهایەك لەسەر ئەم جیهانە هەن، چلۆن کار دەکەن و داهاتووی جیهان چی لێ دێ. بەڵام بە شێوازی مانادار و ڕووحانی پرسیار ناکا داهاتوو چلۆن دەبێ. ئەو پرسیارە تەنیا لە لایەن ئیدیۆلۆژی و ئایینەکانەوە دەکرێ.

زانست ناتوانێ خۆی بڕیار بدا چی و چ شتێك بپشکنێ، هەروەها هیچ گارانتییەکیش بۆ چۆنیەتیی کەڵکلێوەرگرتن لە دۆزراوەکانی نییە. بۆ وێنە بۆ مرۆڤ ڕوون نییە بزانی کە چ کەڵکێك لە زانستی ژێنێتیکی دەبێ وەربگرێ. ئایا دەبێ لەو زانیارییە بۆ چاککردنەوەی نەخۆشییەکان کەڵك وەرگرێ، مرۆڤ و بوونەوەری نوێی لێ دروست کرێ یا شیر و بەرهەمی ئاژەڵی پێ پەرە بدرێ؟ ڕژیمێکی دێمکراتیك، وڵاتیکی کومونیستی، گرووپیکی ناسیۆنالیست یاخود کۆمەڵگایەکی سەرمایەداری و کاپیتالیست هەرکام بە شێوەی خۆیان لە زانست کەڵك وەردەگرن.

درێژەی هەیە...